

**FIGHT
FOR
RIGHT**

IPHR International
Partnership
for Human Rights

ОБІЗНАНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА ПРО ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ДОСВІДИ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Обізнаність суспільства про воєнні злочини та досвіди людей з інвалідністю в умовах війни росії проти України.

Звіт за результатами соціологічного опитування Fight For Right та KMIC

Підготовка питань: Fight For Right

Опитування респондентів/-ок: KMIC

Опис кількісних даних: Христина Ілик

Вступ та висновки: Євгенія Булана

Експертне редагування: Юлія Сачук

Верстка і дизайн: Олена Афанасьєва

Матеріал підготовлено в межах проекту «A coordinated civil society action to ensure justice, accountability, and sustained support for the survivors of conflict-related sexual violence in Ukraine», який реалізується ГО Fight For Right за підтримки та сприяння міжнародної організації International Partnership for Human Rights (IPHR).

Вступ

Протягом останніх 4 років поняття воєнних злочинів стало прикрою частиною буденності для всього українського суспільства. Російські війська вчиняють воєнні злочини проти цивільного населення безперестанку, а кількість кримінальних проваджень за відповідною статтею Кримінального кодексу станом на кінець січня 2026 року сягнула близько [213 тис](#)¹.

Зазвичай найбільшого суспільного резонансу набувають воєнні злочини, вчинені проти дітей, що є єдиною групою, які обліковують окремо. Про такі випадки перед громадськістю доповідають правоохоронці, на них публічно спрямовує увагу уповноважений ВРУ з прав людини, розголосу їм надають і медіа. Безумовно, це є правильною стратегією для підвищення обізнаності громадськості щодо усіх звірств, які чинять російські загарбники.

Водночас не менш кричущі воєнні злочини, які окупанти чинять проти людей з інвалідністю, переважно залишаються за межами уваги як суспільства, так і держави. У кращому разі вони стають черговою текою серед десятків тисяч інших кримінальних проваджень воєнного часу. Згідно зі ст. 16 та 17 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, люди з інвалідністю перебувають під особливим захистом, однак російські загарбники відверто ігнорують ці положення, продовжуючи системний терор та насилля проти людей з інвалідністю.

За роки війни люди з інвалідністю регулярно ставали жертвами психологічного насилля та жорстокого поводження, тиску через позбавлення доступу до їжі, ліків, медичної та соціальної підтримки, примусових депортацій, катувань і нелюдського поводження та навіть убивств. Разом із тим досвід людей з інвалідністю залишається мало дослідженим та зафіксованим, а задокументовані факти воєнних злочинів правоохоронці не розглядають як окрему та відмінну від інших категорію проваджень.

Щоб зробити досвід людей з інвалідністю в умовах війни видимим, задокументованим та включеним у загальнонаціональний, Fight For Right працює над посиленням зусиль громадянського суспільства в розслідуванні та документуванні воєнних злочинів проти людей з інвалідністю. Спільно з ВГО «Коаліція захисту прав осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень» ми розробили практичний інструмент для опитування людей із різними видами інвалідності, які могли бути свідками або потерпілими від воєнних злочинів. Керуючись напрацьованими рекомендаціями, ми задокументували кілька десятків воєнних злочинів проти людей з інвалідністю, серед яких сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК) та злочини проти людей в інституціях в окупації. Ці задокументовані свідчення мають стати невідділь-

¹ Дані представлені Центром громадянських свобод спільно з Українською Гельсінською спілкою з прав людини в межах презентації дослідження «Воєнні злочини Російської Федерації проти України: шляхи до справедливого покарання винних», 3 лютого 2026 року.

ною і важливою частиною меморіальної спадщини війни рф проти України та черговим підтвердженням численних випадків порушення росією норм гуманітарного права.

Fight For Right спільно з Київським міжнародним інститутом соціології (KMIC) провели соціологічне опитування серед українців та українок, щоб дізнатися, наскільки суспільство є поінформованим про становище людей з інвалідністю в Україні під час війни та про виклики, які створила для них війна. У фокусі нашої уваги були:

- рівень обізнаності суспільства про воєнні злочини;
- оцінка суспільством віктимності людей з інвалідністю, зокрема й інституціоналізованих;
- розуміння в широкій громадськості про виклики і потреби в умовах війни;
- бачення щодо обліку воєнних злочинів проти людей з інвалідністю, а також взаємодії постраждалих із правоохоронцями;
- інтерес та увага суспільства до випадків воєнних злочинів проти людей з інвалідністю.

Результати цього соціологічного опитування допоможуть виявити, наскільки чутливим є суспільство до ризиків та досвіду людей з інвалідністю в умовах війни, а також проаналізувати ставлення громадськості до викликів і бар'єрів, що можуть призводити до вищих ризиків потерпання людей з інвалідністю від воєнних злочинів.

Методологія опитування та опис вибірки

Всеукраїнське опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус) проводилося Київським міжнародним інститутом соціології в листопаді-грудні 2025 року. Під час дослідження вивчалися думки та погляди дорослих жителів України (віком 18 років і старших) із різних суспільно-політичних та соціально-економічних питань. Основні етапи дослідження включали розробку й програмування анкети (використовувалося програмне забезпечення OSA for CATI), генерування мобільних телефонних номерів, проведення інтерв'ю з респондентами, контроль якості виконаної роботи, підготовку остаточного масиву даних, зважування масиву даних.

Опитування здійснювалося методом телефонних інтерв'ю з використанням комп'ютера (computer-assisted telephone interviews, CATI). За даними опитування КМІС, проведеного методом особистих (face-to-face) інтерв'ю у грудні 2024 року, понад 98% дорослих жителів України мали особисті мобільні телефони. Для проведення опитування на початковому етапі повністю випадковим чином генерувалися мобільні телефонні номери для всіх основних мобільних операторів України. Частка згенерованих номерів, які припадали на кожного мобільного оператора, була приблизно пропорційною до частки загалом мобільних номерів, які припадають на кожного мобільного оператора (за даними опитувань КМІС). Далі інтерв'юєри телефонували за згенерованими номерами та пропонували респондентам, які відповіли на дзвінок, узяти участь в опитуванні.

Опитування проводилося з дорослими (віком 18 років і старшими) громадянами України, які на момент опитування проживали на території України (підконтрольні уряду України території). До вибірки не включалися жителі територій, які тимчасово не контролювалися владою, а також опитування не проводилося з громадянами, які виїхали за кордон після 24 лютого 2022 року.

Після проведення запланованої кількості результативних (повних) інтерв'ю отриманий у вибірці розподіл респондентів за макрорегіоном проживання (захід, центр, південь, схід – див. деталізацію нижче), типом населеного пункту (міський чи сільський), статтю, віком порівнювався з офіційними джерелами статистики. Розподіл всього дорослого населення за макрорегіонами і типом населеного пункту визначався на основі даних Центральної виборчої комісії за результатами парламентських виборів 2019 року (за кількістю зареєстрованих виборців). Статтєво-вікова структура визначалася за даними Державної служби статистики на 1 січня 2021 року. Для увідповіднення структури вибірки до структури населення України в цілому були побудовані спеціальні статистичні ваги.

Склад макрорегіонів такий: **Західний** макрорегіон – Волинська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Закарпатська, Хмельницька, Чернівецька області; **Центральний** макрорегіон – Вінницька, Житомирська, Сумська, Чернігівська, Полтавська, Кіровоградська, Черкаська, Київська

області, м. Київ; *Південний* макрорегіон – Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська області; *Східний* макрорегіон – Донецька, Луганська та Харківська області.

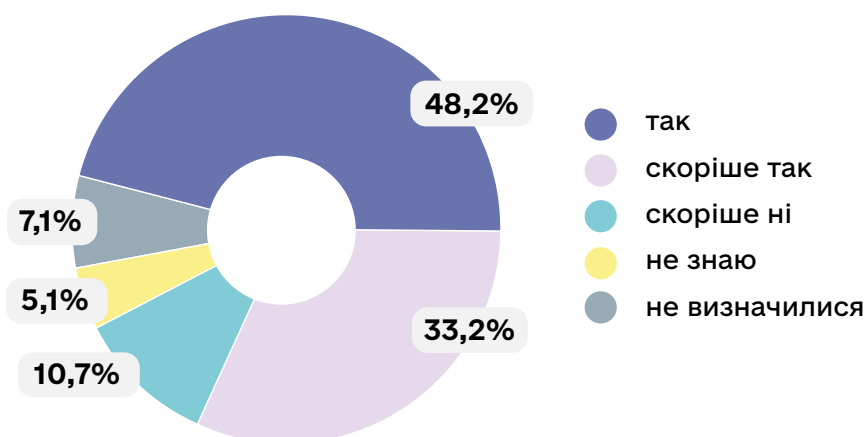
Польовий етап тривав із 25 листопада по 29 грудня 2025 року.

Загалом у межах дослідження було проведено 2001 інтерв'ю.

Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0,95 і з дизайн-ефектом 1,3) не перевищує:

- 2,9% для показників, близьких до 50%;
- 2,5% для показників, близьких до 25 або 75%;
- 1,7% для показників, близьких до 10 або 90%;
- 1,3% для показників, близьких до 5 або 95%;
- 0,6% для показників, близьких до 1 або 99%.

? Чи вважаєте ви, що знаєте, що таке воєнний злочин?

Більшість респондентів/-ок декларує обізнаність із поняттям воєнного злочину. Загалом **77,0%** опитаних відповіли, що знають, що таке воєнний злочин (показник становить сума відповідей «так» – 48,2% і «скоріше так» – 33,2%). Водночас **15,8%** опитаних українців зазначили, що не знають (10,7%) або скоріше не знають (5,1%) цього поняття. Ще 7,1% не змогли визначитися з відповіддю або відмовилися відповідати.

Соціально-демографічні відмінності

Рівень поінформованості щодо поняття «воєнний злочин» корелює з рівнем освіти: серед опитаних без вищої освіти наявність знань про нього декларують 71,9%, тоді як з вищою освітою – 83,3%. Схожа тенденція простежується і за зайнятістю: серед непрацюючих – 72,2%, серед працюючих – 81,7%.

Зростає частка респондентів/-ок, які декларують знання поняття воєнного злочину, і з підвищенням рівня матеріального добробуту: від 71,1% серед людей із низьким до 85,2% серед опитаних із високим рівнем добробуту.

Також обізнаність про воєнний злочин нижча серед жінок – 70,3%, тоді як серед чоловіків цей показник становить 85,2%.

Щодо вікових груп, то найнижчий рівень обізнаності демонструють респонденти/-ки віком 70+ років.

Підсумовуючи наведені дані, можна зробити висновок, що менш виражене знання/розуміння поняття воєнного злочину характерне для жінок, респондентів/-ок віком 70+ років, людей без вищої освіти, непрацюючих та з нижчим рівнем добробуту.

? Як ви вважаєте, чи піддаються люди з інвалідністю більшим ризикам в умовах війни?

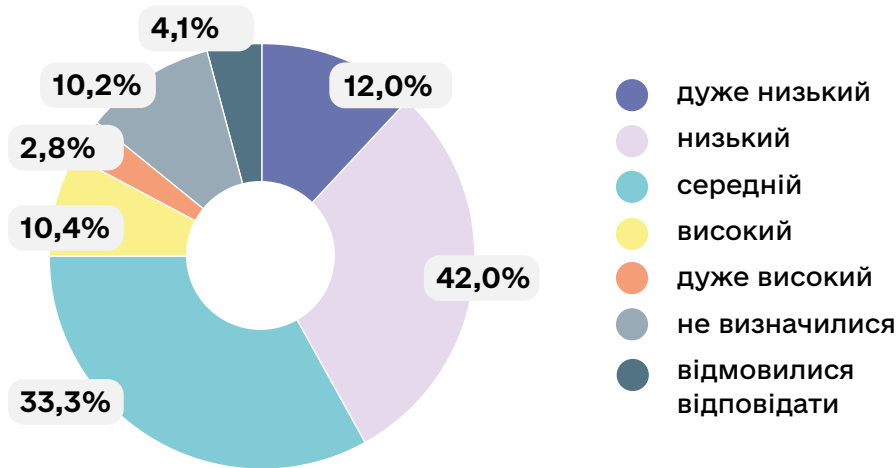
Більшість респондентів/-ок вважають, що під час війни люди з інвалідністю зазнають більших ризиків. Загалом, **85,5%** опитаних погоджуються з цим твердженням (65,3% безумовно погоджуються, 20,2% скоріше погоджуються). І лише **3,6%** респондентів/-ок зазначили, що не поділяють такої думки (2,2% скоріше не поділяють, 1,4% зовсім не поділяють). Кожен/-на десятий/-а не зміг/-огла визначитися з відповіддю (6,8%) або відмовився/-лася відповідати (4,1%).

Соціально-демографічні відмінності

Рівень згоди з твердженням дещо зростає з рівнем освіти: серед людей без вищої освіти він становить 83,1%, тоді як серед респондентів/ок із вищою освітою – 89,1%. Така ж тенденція простежується й за рівнем матеріального добробуту: серед респондентів/-ок із низьким рівнем добробуту з твердженням погоджуються 82,1%, із середнім – 88,0%, із високим – 91,7%.

Серед внутрішньо переміщених осіб частка тих, хто відчувають підвищені ризики під час війни для людей з інвалідністю, є вищою (93,9%), ніж серед респондентів/-ок, які не мають статусу ВПО (84,8%). Також дані свідчать про високий рівень усвідомлення підвищених ризиків для людей з інвалідністю, пов'язаних із війною, незалежно від таких соціально-демографічних характеристик як стать, вік, тип населеного пункту та регіон – у всіх відповідних групах показник коливається в межах 84-88%.

? Як ви оцінюєте рівень поінформованості суспільства про проблеми та потреби людей з інвалідністю під час війни?

Оцінки респондентів/-ок свідчать про переважно стримане сприйняття рівня поінформованості суспільства щодо проблем і потреб людей з інвалідністю під час війни. Найчастіше опитані характеризують цей рівень як низький (30,0%) або дуже низький 12,0%, що в сумі становить **42,0%**. Третина опитаних оцінює його як середній – **33,3%**. І 10,4% респондентів/-ок вважають рівень інформованості суспільства високим (7,6%) або дуже високим (2,8%), що свідчить про обмежене поширення позитивних оцінок у цьому питанні. Ще 10,2% опитаних не змогли визначитися з відповіддю, а 4,1% відмовилися відповідати.

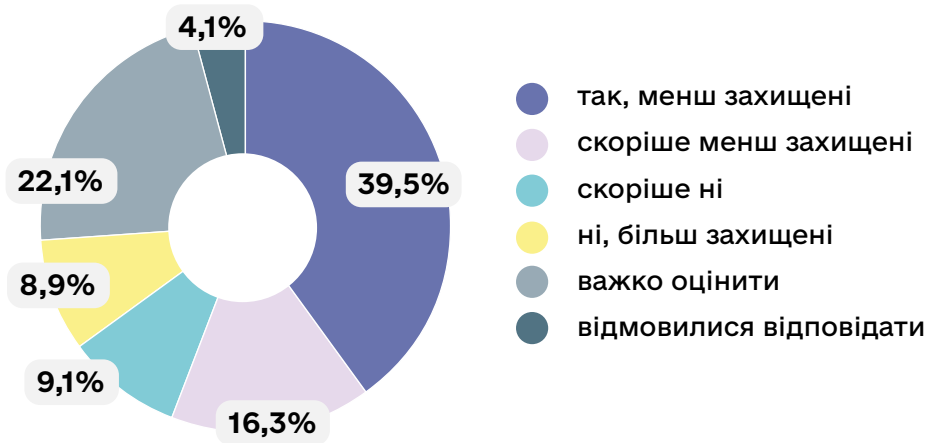
Соціально-демографічні відмінності

Загалом оцінки є досить однорідними серед різних соціально-демографічних груп: всюди домінують відповіді «середній» та «низький» рівень інформованості, а частка позитивних оцінок («високий» і «дуже високий» рівень) у більшості груп не перевищує 10-12%.

Лише у східних регіонах частка респондентів/-ок, які оцінюють рівень інформованості суспільства як високий, є дещо нижчою (5,6%) порівняно з іншими регіонами, де цей показник переважно перевищує 9%.

Відповідно до відповідей на це запитання, суспільство залишається недостатньо поінформованим про проблеми та потреби людей з інвалідністю в умовах війни, що може вказувати на наявність запиту на посилення комунікаційних та інформаційно-просвітницьких заходів у цій сфері.

❓ Чи вважаєте ви, що в умовах війни люди з інвалідністю в інтернатних закладах можуть бути менш захищеними від воєнних злочинів?

Понад половина респондентів/-ок вважають, що в умовах війни люди з інвалідністю, які перебувають в інтернатних закладах, можуть бути менш захищеними від воєнних злочинів. Загалом **55,8%** опитаних погоджуються з цим твердженням (показник становить суму відповідей «так, менш захищені» – 39,5% і «скоріше менш захищені» – 16,3%). Водночас **18,0%** респондентів/-ок не поділяють такої думки (сума відповідей «скоріше ні» – 9,1% і «ні, більш захищені» – 8,9%). Значна частка опитаних – **22,1%** – зазначили, що їм важко оцінити це питання, ще 4,1% відмовилися відповідати.

Соціально-демографічні відмінності

Оцінки респондентів/-ок є загалом подібними в більшості соціально-демографічних груп, однак простежуються окремі відмінності. Зокрема, вищий рівень згоди з тим, що люди з інвалідністю в інтернатах є менш захищеними від воєнних злочинів, фіксується серед працюючих (60,3%), порівняно з непрацюючими (51,0%) та серед респондентів/-ок із вищим рівнем матеріального добробуту (65,4%) порівняно з людьми з низьким (51,0%) та середнім рівнями добробуту (57,5%).

Також серед внутрішньо переміщених осіб частка тих, хто вважає людей з інвалідністю в інтернатних закладах менш захищеними, є нижчою (46,9%), порівняно з респондентами/-ками без статусу ВПО (56,6%).

Отримані дані свідчать про те, що ризики недостатньої захищеності людей з інвалідністю, які перебувають в інтернатних закладах, є усвідомленими для значної частини суспільства. Водночас помітна частка невизначених відповідей вказує на брак інформації або обмежене уявлення про реальні умови перебування таких людей в інтернатах під час війни.

? На вашу думку, чи має держава фіксувати воєнні злочини проти людей з інвалідністю як окрему категорію?

Понад половина респондентів/-ок вважають, що держава має фіксувати воєнні злочини проти людей з інвалідністю як окрему категорію – **53,6%** опитаних підтримують таку позицію. **28,3%** респондентів/-ок зазначають, що достатньо фіксувати такі злочини в загальній системі обліку, без виокремлення окремої категорії. Ще 14,0% не змогли визначитися з відповіддю, а 4,1% відмовилися відповідати.

Соціально-демографічні відмінності

Ідею окремої фіксації частіше підтримують мешканці/-ки сільської місцевості (60,8%) порівняно з жителями міст і селищ (50,2%).

Також простежується спадання цього показника зі зростанням рівня добробуту: серед респондентів/-ок із низьким рівнем добробуту підтримка цієї ідеї становить 57,1%, із середнім – 55,8%, із високим – 48,7%.

? Назвіть, будь ласка, найсуттєвішу перешкоду, яка, на вашу думку, унеможлиблює або ускладнює звернення людей з інвалідністю по допомогу до органів влади щодо злочинів?

Аналіз відкритих відповідей (≈ 900 респондентів/ок) показує, що перешкоди комплексні та системні та поєднують фізичні, інформаційні, психологічні й інституційні чинники.

1. Фізичні та мобільні обмеження – це найчастіше згадувана група бар'єрів ($\approx 45\text{-}50\%$ відповідей²). Серед них:

- неможливість самостійного пересування або значні труднощі з пересуванням;
- відсутність безбар'єрної інфраструктури (пандуси, доступні приміщення);
- відсутність доступного транспорту або супроводу;
- тяжкий фізичний або психічний стан, що унеможлиблює особисте звернення.

2. Необізнаність та інформаційна недоступність – це друга за масштабом група відповідей ($\approx 30\text{-}35\%$ відповідей):

2 Тут і надалі зазначені діапазони – це не статистичний підрахунок у строгому сенсі, а квазікількісне кодування відкритих відповідей. Одна відповідь могла потрапляти в кілька категорій, тому сума відсотків перевищує 100%.

- незнання, куди саме звертатися;
- відсутність зрозумілих каналів комунікації;
- нестача інформації про механізми фіксації злочинів;
- труднощі з користуванням цифровими сервісами (інтернет, «Дія»).

3. Недовіра до органів влади та зневіра в результаті (також ≈ 30-35% відповідей):

- переконання, що звернення «не має сенсу», що «ніхто не почує»;
- досвід бездіяльності, відмов або формальних відписок;
- уявлення про корупцію, байдужість, некомпетентність відповідних органів.

4. Психологічні бар'єри: страх, сором, стигма тощо (≈ 20-25% відповідей):

- страх розголосу;
- сором, внутрішня замкнутість;
- психологічна травматизація;
- небажання «ще раз проходити через це».

5. Інституційні бар'єри: бюрократія, складні процедури (≈ 20-25% відповідей):

- надмірна бюрократія, черги, вимога численних довідок;
- складні й довгі процедури;
- відсутність «єдиного вікна»;
- формальний підхід посадових осіб до виконання обов'язків.

6. Відсутність підтримки та посередників (≈ 10-15% відповідей):

- відсутність людей або служб, які могли б допомогти звернутися;
- брак соціального супроводу на рівні громад;
- як результат – ізоляваність людей з інвалідністю.

7. Відсутність перешкод (≈ 5-7% відповідей):

- перешкод немає;
- все залежить від самої людини;
- за наявності допомоги звернення можливе.

Отримані відповіді на це запитання свідчать, що перешкоди для звернення людей з інвалідністю до органів влади щодо злочинів є системними і зумовлені не одним чинником, а поєднанням фізичної недоступності, обмеженої поінформованості, психологічних бар'єрів та глибокої недовіри до різних інституцій.

? Чи стикалися ви особисто або ваші близькі родичі чи знайомі під час війни з ситуаціями, які могли б кваліфікуватися як воєнні злочини проти людей з інвалідністю?

Більшість респондентів/-ок зазначають, що **ані вони особисто, ані їхні близькі родичі чи знайомі не чули й не стикалися під час війни з ситуаціями, які могли б кваліфікуватися як воєнні злочини проти людей з інвалідністю.** Загалом про відсутність такого досвіду повідомили **80,5%** опитаних.

Водночас **13,0%** респондентів/-ок зазначили, що мають **безпосередній або опосередкований досвід** зіткнення з подібними ситуаціями:

- 2,9% повідомили, що мають такий досвід особисто;
- 2,2% зазначили, що їхні близькі родичі стикалися з такими випадками;
- 7,9% дізналися про подібні ситуації зі слів знайомих.

Ще **2,7%** опитаних зазначили, що їм **важко відповісти** на це запитання, а **4,2%** відмовилися від відповіді.

Соціально-демографічні відмінності

Загалом частка респондентів/-ок, які повідомляють про будь-який досвід зіткнення з такими ситуаціями, залишається відносно низькою в усіх соціально-демографічних групах. Лише дещо вищі показники опосередкованого досвіду (через знайомих) спостерігаються серед опитаних віком 30-39 років.

Відповідно до результатів опитування, прямий або опосередкований досвід зіткнення з можливими воєнними злочинами проти людей з інвалідністю є відносно рідкісним у задекларованому повсякденному досвіді респондентів/-ок.

? Окрім власного досвіду або досвіду ваших близьких чи знайомих, чи чули ви, наприклад, від інших людей, організацій або медіа, про випадки під час війни, коли люди з інвалідністю були на тривалий час позбавлені життєво необхідних умов (їжа, ліки, помешкання), були примусово переміщені на територію, підконтрольну агресору, або ставали жертвами інших воєнних злочинів?

Третина опитаних українців повідомляють, що **чули з інших джерел – від людей, організацій або медіа – про випадки під час війни, коли люди з інвалідністю зазнавали серйозних порушень прав**, зокрема, були на тривалий час позбавлені життєво необхідних умов, примусово переміщені або ставали жертвами інших воєнних злочинів. Загалом про таку поінформованість зазначили **32,0%** опитаних українців.

Водночас **60,2%** респондентів/-ок відповіли, що **не чули** про подібні випадки з таких джерел. Ще **3,4%** опитаних не змогли визначитися з відповіддю, а **4,4%** відмовилися відповідати.

Соціально-демографічні відмінності

У віковому розрізі частіше про наявність такої інформації повідомляють респонденти/-ки віком 18-59 років (орієнтовно 33-36%), тоді як серед опитаних віком 60-69 років таких 29,2%, а серед віку 70+ років цей показник становить 26,1%.

Рівень поінформованості є помітно вищим серед людей із вищою освітою (38,8%) порівняно з респондентами/-ками без вищої освіти (26,9%).

Серед працюючих респондентів/-ок про такі випадки чули 34,9%, тоді як серед непрацюючих – 28,9%.

Також простежується залежність від рівня матеріального добробуту: що нижчий рівень добробуту, то нижча поінформованість (серед респондентів/-ок із високим рівнем добробуту про такі випадки повідомили 37,6%, із середнім – 33,3%, тоді як серед людей із низьким рівнем добробуту – 27,2%).

Серед внутрішньо переміщених осіб частка тих, хто чули про такі випадки з інших джерел, становить 36,1%, що дещо вище порівняно з респондентами/-ками без статусу ВПО (31,7%).

У регіональному розрізі також простежуються помірні відмінності: на заході та сході приблизно кожен/-на четвертий/-а респондент/-ка повідомляє, що чув/-ла про такі випадки, тоді як у центральному та південному регіонах – орієнтовно кожен/-на третій/-я.

Як, на вашу думку, можна підвищити обізнаність суспільства та міжнародної спільноти про воєнні злочини, скоєні проти людей з інвалідністю?

1. Масове висвітлення через медіа: ТБ, ЗМІ, новини (≈ 55-60% відповідей).

У цьому контексті респонденти/-ки говорять про:

- телебачення як головний канал;
- новини, репортажі, спеціальні програми;
- журналістські розслідування;
- регулярне, а не разове висвітлення подібних ситуацій.

2. Соціальні мережі та інтернет-платформи (≈ 45-50%). Хоч ця група відповідей перетинається з медіа, але респонденти/-ки в опитуванні дуже часто згадують їх окремо. Йдеться про:

- соцмережі (Facebook, Telegram, YouTube);
- відео, дописи;
- таргет, соціальну рекламу;
- залучення блогерів і відомих людей.

3. Фіксація злочинів і документування (≈ 30-35%). Респонденти наголошують, що обізнаність неможлива без:

- фіксації фактів, доказів;
- фото-, відеодокументації;
- систематизації даних;
- створення релевантних реєстрів.

4. Міжнародна адвокація та інформування світової спільноти (≈ 20-25%). У цій групі йдеться про:

- передавання матеріалів до міжнародних судів;
- роботу з ООН, ЄС, МКС;
- залучення іноземних журналістів;
- міжнародні форуми, доповіді.

5. Роль держави та офіційних інституцій (≈ 20%). Зокрема, це очікування від державних програм, офіційної позиції влади; участі президента та міністерств; системної інформаційної політики на державному рівні.

6. Просвітницька та освітня робота (≈ 10-15%). Тут згадуються:

- школи, університети;
- лекції, тренінги;
- просвітницька робота з громадами;
- формування розуміння проблем людей з інвалідністю.

7. Громадські, благодійні організації та спільноти постраждалих (≈ 10-12%). Тут респонденти вказували НГО, фонди, волонтерів; необхідність самоорганізації людей з інвалідністю; спільноти підтримки та адвокації.

8. Невіра/скепсис/«це нічого не змінить» (≈ 5-7%). Ця частина опитаних висловлює сумнів в ефективності інформування; має переконання, що «всі і так все знають»; демонструє зневіру у змінах.

Отже, більшість респондентів/-ок пов'язують підвищення обізнаності про війнні злочини проти людей з інвалідністю насамперед із масштабним і системним висвітленням у медіа та в соціальних мережах. Значна частина також наголошує на необхідності фіксації та документування злочинів із подальшим донесенням інформації до міжнародної спільноти. Водночас очікування покладаються й на державу як ключового суб'єкта інформаційної політики. Окремі респонденти/-ки висловлюють скепсис щодо ефективності інформування, що вказує на певний рівень зневіри та недовіри до інституцій.

? Наскільки ви довіряєте державним органам, що займаються документуванням та розслідуванням воєнних злочинів проти цивільних, включно з людьми з інвалідністю?

51,8% респондентів/-ок висловлюють довіру до державних органів, що займаються документуванням та розслідуванням воєнних злочинів проти цивільних, включно з людьми з інвалідністю («цілком довіряють» – **11,2%**, «скоріше довіряють» – **40,7%**). Натомість **26,8%** респондентів/-ок повідомили, що **не довіряють** («скоріше не довіряють» – **17,2%** і «зовсім не довіряють» – **9,6%**) державним органам. Ще **16,6%** опитаних українців зазначили, що їм важко відповісти на це запитання, а 4,7% відмовилися відповідати.

Соціально-демографічні відмінності

Найнижчий рівень довіри зафіксовано серед респондентів/-ок із західних регіонів – тут довіру декларують 46,5%, тоді як у центрі, на півдні та сході показник довіри становить 56,1%, 50,2% та 56,2% відповідно.

У віковому розрізі простежується тенденція до дещо нижчого рівня довіри серед старших вікових груп. Найвищі показники довіри зафіксовано серед молодших респондентів/-ок (18-29 років), тоді як у групах 60-69 років та 70+ рівень довіри є нижчим.

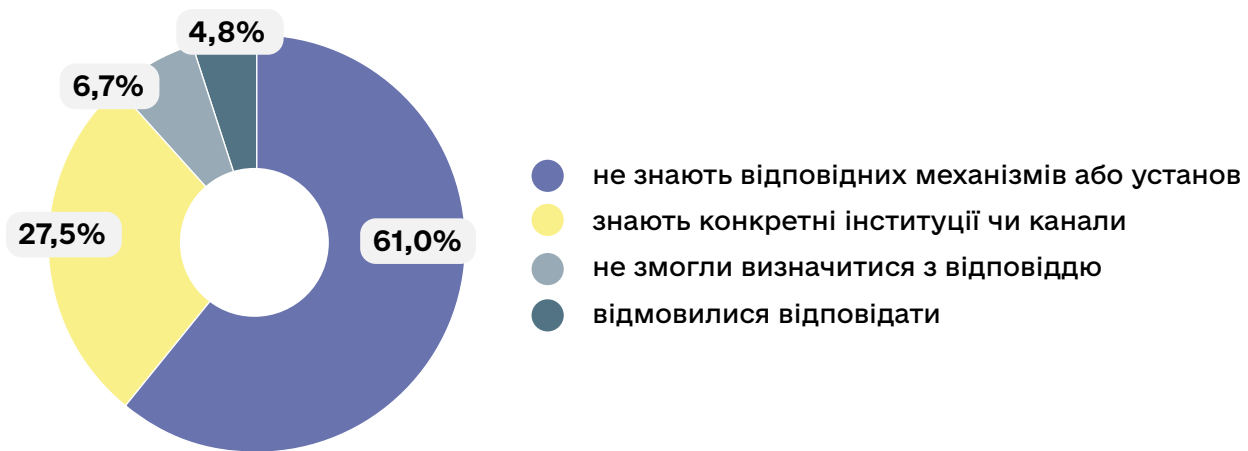
Рівень довіри суттєво зростає зі зростанням рівня освіти: серед людей без вищої освіти він становить 42,0%, тоді як серед респондентів/-ок із вищою освітою – 64,4%.

Простежуються відмінності в рівні довіри й залежно від статусу зайнятості. Серед респондентів/-ок, які на момент опитування працювали, довіру до державних органів, що займаються документуванням та розслідуванням воєнних злочинів, декларують 55,8%. Водночас серед непрацюючих респондентів/-ок цей показник становить 48,0%. Таким чином працюючі респонденти/-ки дещо частіше висловлюють довіру до відповідних інституцій.

Також спостерігається чітка залежність рівня довіри від матеріального добробуту респондентів/-ок. Серед людей із низьким рівнем добробуту довіру до державних органів, що займаються документуванням та розслідуванням воєнних злочинів, декларують 43,5% опитаних. Серед респондентів/-ок із середнім рівнем добробуту цей показник зростає до 53,7%, а серед опитаних із високим рівнем добробуту сягає 65,8%. Тобто з підвищенням рівня матеріального забезпечення зростає й частка респондентів/-ок, які висловлюють довіру до відповідних державних інституцій.

Відмінності в рівні довіри також фіксуються залежно від наявності статусу внутрішньо переміщеної особи. Серед респондентів/-ок, хто мають статус ВПО, довіру до державних органів, залучених до документування та розслідування воєнних злочинів, висловлюють 61,0% опитаних. Натомість серед осіб без статусу ВПО цей показник є нижчим і становить 51,0%.

? Чи знаєте ви, куди можна повідомити про воєнний злочин, скоєний проти людини з інвалідністю?

Результати опитування свідчать, що більшість респондентів/-ок не знають, куди саме можна повідомити про воєнний злочин, скоєний проти людини з інвалідністю. 61,0% опитаних зазначили, що не знають відповідних механізмів або установ. Натомість 27,5% респондентів/-ок повідомили, що знають конкретні інституції чи канали, до яких можна звернутися в такому випадку. Ще 6,7% опитаних не змогли визначитися з відповіддю, а 4,8% відмовилися відповідати.

Соціально-демографічні відмінності

Рівень поінформованості про можливості повідомлення є вищим серед чоловіків (32,1%) порівняно з жінками (23,8%). Це єдині соціально-демографічні відмінності, зафіксовані в межах цього запитання. Відповідно, незалежно від соціально-демографічних характеристик респондентів/-ок – зокрема, віку, рівня освіти, рівня матеріального добробуту, статусу зайнятості, регіону проживання чи статусу ВПО – показники знання про можливості повідомлення про воєнні злочини залишаються відносно однорідними та низькими. Це свідчить про те, що обмежена поінформованість про конкретні механізми звернення системна і не є проблемою окремих соціально-демографічних груп.

Також варто зазначити, що отримані результати з різних питань свідчать про **помітний розрив між загальним усвідомленням проблеми воєнних злочинів проти людей з інвалідністю та знанням конкретних механізмів реагування**, зокрема можливостей повідомлення про такі випадки. Це вказує на потребу у посиленні інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо доступних каналів звернення.

? **Хто, на вашу думку, має бути відповідальним за документування, розслідування, збір доказів про воєнні злочини, скоєні проти людей з інвалідністю, задля справедливого притягнення винних до відповідальності?**

- 1. Державні правоохоронні та судові органи України: поліція, прокуратура, СБУ, суди, слідчі органи** (≈ 65-70% відповідей).
- 2. Спеціалізовані або окремо створені органи/підрозділи: спецкомісії, спецпідрозділи, окремі служби** (≈ 15-20%). У цій групі відповідей часто лунає запит на: створення окремого органу; спеціалізовані підрозділи; комісії чи служби, які б фокусувалися саме на воєнних злочинах проти людей з інвалідністю; спеціально підготовлених фахівців (у т.ч. з психологічною підготовкою).
- 3. Міжнародні організації та міжнародне правосуддя: ООН, Червоний Хрест, Міжнародний кримінальний суд, міжнародні місії** (≈ 10-12%).
- 4. Громадські організації, правозахисники, волонтери, омбудсмен** (≈ 5-8%).
- 5. Комбінована відповідальність: держава + міжнародні органи + ГО** (≈ 5-7%). Ця частина респондентів говорить про спільну відповідальність; координацію між різними рівнями; необхідність взаємодії державних і недержавних акторів.
- 6. Скепсис, недовіра або розмиті відповіді** (≈ 3-5%). Це поодинокі відповіді на кшталт «всім байдуже»; «немає значення»; «ніхто»; або інші загальні формулювання («всі», «будь-хто» тощо).

Отже, більшість респондентів/-ок вважає, що ключова відповідальність за документування, розслідування та збір доказів воєнних злочинів, скоєних проти людей з інвалідністю, має покладатися на державні правоохоронні та судові органи України – насамперед на поліцію, прокуратуру та слідчі інституції. Водночас значна частина опитаних наголошує на потребі створення спеціалізованих або окремих органів. Окремі респонденти/-ки вказують на важливу роль міжнародних інституцій як гарантів справедливого та неупередженого правосуддя. Загалом відповіді свідчать про очікування системного, інституційно закріпленого та скоординованого підходу до розслідування таких злочинів.

Висновки

Українське суспільство демонструє надзвичайно розмиту громадську думку щодо досвіду людей з інвалідністю в умовах війни. Якщо про воєнні злочини загалом респонденти та респондентки говорили дуже впевнено, то більш конкретні питання, що стосуються безпосередньо воєнних злочинів проти людей з інвалідністю в інституціях, потребу відокремленої фіксації таких злочинів та інші, вирізняються граничною невизначеністю відповідей.

Невизначеність опитаних у багатьох питаннях може свідчити про наявність в Україні інформаційного вакууму про долі й становище людей з інвалідністю в умовах війни. Крім того, амбівалентність суспільної думки можна розглядати як «симптом» значно глобальнішої проблеми – невидимості теми інвалідності у публічному, громадському та медійному просторі.

Менш як третина опитаних чули про воєнні злочини проти людей з інвалідністю з медіа, від свого оточення та з інших джерел інформації, тоді як більшість людей і зовсім не чули про подібні випадки. Аналогічно, лише трохи більш як чверть опитаних знають, куди можна повідомити про такі злочини, і лише половина довіряє правоохоронним органам у питанні їх розслідувань. У поєднанні з низьким рівнем знань суспільства щодо проблем і потреб людей з інвалідністю під час війни це створює ситуацію, коли злочини проти людей з інвалідністю можуть залишатися у «сліпій зоні» правоохоронних органів, оскільки про факти їх вчинення не буде повідомлено.

Разом із тим значна частка респондентів та респонденток розглядають інституції як середовище, де ризик скоєння воєнних злочинів проти людей з інвалідністю вищий, що може свідчити про сприйняття ізольованого середовища більш небезпечним для людей з інвалідністю в умовах війни. Водночас з огляду на брак інформації в медіа трохи менше ніж половина опитаних залишаються або невизначеними у своїх відповідях, або ж упевненими в безпечності інституцій.

Надання розголосу великій кількості злочинів проти людей в інституціях, як-от ворожий удар по Сумському геріатричному пансіонату, внаслідок якого серед мешканців були як поранені, так і загиблі, депортації людей з інвалідністю з Каїрського, Дніпрянського, Олешківського, Чаплінського, Ушкальського, Каховських та інших інституційних закладів на території анексованої АР Крим та території росії та подальші катування їхніх жителів, мали б стати джерелом розуміння того, як інституції стають сприятливим середовищем для злочинів проти людей з інвалідністю і їх приховування.

Низький рівень обізнаності суспільства про воєнні злочини проти людей з інвалідністю, який власне визнала впевнена більшість респондентів і респонденток, а також ризики і потреби людей з інвалідністю в умовах війни можна вважати закономірним відображенням відмежованості суспільства загалом від людей з інвалідністю. Попри те, що кількість людей з інвалідністю в Україні невпинно зростає, дуже значущою залишається ізоляція спільноти

людей з інвалідністю від решти суспільства, що проявляється в: а) слабкому інтересі до проблем і потреб цієї спільноти серед населення; б) низькому рівні розуміння досвіду та ризиків людей з інвалідністю як певної відокремленої у сприйнятті суспільства групи.

Саме тому в межах проекту «Скоординована дія громадянського суспільства для забезпечення справедливості, підзвітності та постійної підтримки жертв сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, в Україні» за підтримки та сприяння International Partnership for Human Rights (IPHR), Fight For Right докладає зусиль для підвищення рівня обізнаності українського суспільства щодо воєнних злочинів проти людей з інвалідністю. Досвід людей з інвалідністю має стати невіддільною та важливою частиною загальноукраїнського воєнного досвіду України, а також бути вивчений і осмислений для врахування помилок у суспільному сприйнятті інвалідності, державній підтримці, захисті прав людей з інвалідністю та для забезпечення рівного доступу до механізмів справедливості. Більше про воєнні злочини проти людей з інвалідністю в Україні можна дізнатися у звіті [«Воєнні злочини проти людей з інвалідністю: від суспільного сприйняття до доказів із закритих інституцій Херсонської області»](#).